

rum, magistrorum et civium¹. Det er rimeligvis denne samme Gaard, Livo tildeler Kölner Domstiftet efter sin Død 24. April et af de nærmest følgende Aar, og hvorfor han faar en længere Omtale i Domstiftets Necrologium fra 13. Aarh.: Obiit Lievo episcopus Pheonensis ecclesie in Dacia, qui contulit domum Kerpene in Viltzirgrave maiori ecclesie; que solvit singulis annis 9 marcas ad supplementum dominorum². Medens den danske Bisp saaledes faar en hæderlig Omtale i et tysk Necrologium, fattes hans Dødsdag i de danske Dødebøger, og hans Efterfølger Simon sad maaske allerede før hans Død paa Bispestolen i Odense.

3.

Til det Stockholmske Blodbads Historie.

Af Caroline Andersen.

Som bekendt er kilderne til det stockholmske blodbads historie kun tre: en kættererklæring, udstedt samme dag som blodbadet, 8. novbr. 1520, en relation³ forfattet af tre domherrer i Upsala i maj—juni 1523 paa opfordring af Gustav Vasa, og endelig den svenske historieskriver Olaus Petri, der skrev omkr. 1545. Grundlæggende for opfattelsen af blodbadet er Paludan-Müllers fremstilling⁴. Han bygger paa relationen og Olaus Petri; i mødet paa Stockholms slot 7. novbr. har Gustav Trolle kun tilsigtet at opnaa en skadeserstatning, men under forhandlingerne bliver sammensværgelsesbrevet fra 1517, hvorved det svenske rigsraad lovede Sten Sture at staa imod enhver indblanding i Gustav Trolles sag, selv fra paven, fremlagt. Dette brev, der hidtil havde været kongen og Gustav Trolle ubekendt, fører til anklagen for kætteri og dødsstraffen. Kættererklæringen ser Paludan-Müller bort fra, da udstederne heraf ikke kunde skrive andet end hvad Kristian 2. vilde have skrevet; og det laa i kongens interesse at vælte skylden fra sig og over paa gejstligheden. Altsaa kan blodbadet ikke være besluttet længe iforvejen; tanken herom kan kun være faa

¹ Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichte I, 1893, Kölner Schreinsurkunden des 12. Jahrhunderts II, 1, 88.

² Lacomblet: Archiv f. die Geschichte des Niederrheins III, 390, jfr. Böhmer: Fontes III, 343.

³ Relationen, der ikke haves i original, er trykt: Handl. rör. Skand. hist. II, 1816; 3—12; S. R. S. III 1, 68—70, 1876; Sv. H. T. 1918, 118—122; den maa være affattet i tiden fra slutningen af maj til 6. juni 1523. Sv. H. T. 1920, 133 Anm. 1.

⁴ De første Konger af den Oldenborgske Slægt 353 ff.

timer ældre end udførelsen og fremstaaet hos Didrik Slagheck eller hos kongen.

Erslev¹ anlagde en moderne kildekritisk betragtning; han prøver relationens troværdighed paa aktstykket, beretning paa levning, og da relationen slet ikke omtaler aktstykkets udstedelse, maa denne udeladelse rejse den alvorligste tvivl om dens troværdighed, tilmed da domherreerne har været bange for at sige andet, end hvad Gustav Vasa ønskede at høre. Erslev har fortjeneste af at have fastslaaet, at Gustav Trolles oprindelige anklage er mundtlig og af at have vist sammensværgelsesbrevets ringe betydning; han kommer ved at bygge paa de positive oplysninger i aktstykket og ved en betragtning af selve henrettelserne, hvor valget af ofre i første linje er bestemt ved Gustav Trolles klage, til det resultat, at Gustav Trolle ikke har indskrænket sig til at kræve skadeserstatning, men at han sikkert har villet døden over sine fjender i samraad med Kongen, der har haft samme maal for øje som ærkebispens. Hermed mener Erslev ikke at have løst hele gaaden, idet brevet af 1517 ikke fyldestgørende forklarer henrettelserne af dem, der ikke var anført paa Gustav Trolles liste.

Oskar Andersen² har berørt motiverne til kætteranklagen uden dog at behandle spørgsmaalet ud fra et kirkeretligt standpunkt; han hælder til Paludan-Müllers opfattelse af sammensværgelsesbrevet som aarsag til, at man gjorde sagen til en kætterisag, og mener endog herfra at kunne slutte, at Kristian 2. altsaa paa det tidspunkt endnu ikke havde godkendt (!) tanken om oprettelse af en dansk appelret.

Fra svensk side er der først ved Gottfrid Carlssons afhandling i Sv. H. T. 1920³ fremkommet en specialstudie over blodbadet, og her er emnet behandlet ud fra et bestemt politisk synspunkt. Gottfrid Carlsson fremhæver, at kilderne kun giver et rent ydre billede af blodbadet, og at spørgsmaalet om dets anstiftelse kun kan løses ad indirekte vej. Ved et kritisk studium af de tre domherrens relation og Olaus Petri søger han at bringe klarhed over, hvad der i virkeligheden er sket i det lukkede møde paa slottet 7. novbr. og hvilke aftaler der har været mellem Kristian 2. og Gustav Trolle. Da ærkebispens oprindelige anklage fremsattes mundtligt, kan vi ikke vide andet om dens indhold, end hvad disse beretninger meddeler. Vel kan G. C. ikke bevise, at Olaus Petri personlig hørte paa Gustav Trolles klage, men han anser det for

¹ H. T. 6. R. III, 127 ff.

² Overfor Kirkebruddet 145 f.

³ Sv. H. T. 1920, 123—144.

meget sandsynligt og anfører, at Laurentius Andreae, med hvem Olaus Petri stod i langvarigt og fortroligt samarbejde, i hvert fald var nærværende. Med sin klage af 7. novbr. kan Gustav Trolle kun have tilsigtet at benytte lejligheden, da Sveriges raad og adel var forsamlet paa Stockholms slot, til ved Kristian 2.s hjælp og trusel om band at tiltvinge sig en skadeserstatning for, hvad der i de foregaaende aar var forbrudt mod ham og kirken. Aftalen mellem kongen og ærkebispem har da formentlig blot indeholdt, at de kirkelige forbrydere skulde arresteres d. v. s. tilbageholdes paa slottet, idet slotsportene stængtes. Ganske samme fremgangsmaade blev anvendt af ærkebisp Jacob Ulfsson i 1499, da han ved kong Hans' hjælp vilde tvinge Sten Sture den ældre til at yde erstatning for overgreb mod de svenske bisper i 1497. Gustav Trolle har af kanoniske grunde maattet modsætte sig en egentlig rettergang for verdslig forum; sagen var tilmed allerede blevet henvist til kurien, og herfra var der allerede udgaaet stævning mod de anklagede; men desuden vilde en saadan have været imod hans egne økonomiske interesser, da mange af de kirkelige forbrydere ikke var til stede paa slottet. Dette faldt ikke sammen med Kristian 2.s planer; han har skubbet ærkebispem til side og befalet, at baade undersøgelsen og dommen skulde finde sted i landet.

Denne forskel i opfattelsen af forholdet mellem kongen og ærkebispem skyldes imidlertid ikke blot en forskellig fortolkning af kilderne, men ogsaa en forskellig læsemaade af domherrernes referat af samtalen mellem Kristian 2. og Gustav Trolle, hvilket G. C. ikke tilstrækkeligt gør opmærksom paa. Pal.-Müller og Erslev har begge paa dette sted i relationen samme tekst, og den oversættelse af samtalen, Pal.-Müller først har foretaget, har Erslev fulgt. G. C.s tekst er derimod det samtidige haandskrift af relationen, der i 1918 blev udgivet af E. Hildebrand, som formoder, at det maa være en koncept. Forskellen i teksterne er:

Gottfrid Carlsson læser:

Hulken som indelege baadh, ath the, som ther thaa wære närüärende, schulle aresteres och huar och een gära honom fyllesth i alla hanna motha, hulket han och forwarff aff konungen, icke i motstondenne, ath saadane sach var paa arche: wengna i Rom med een citas til forne fremiet,

Pal.-Müller læser:

Hwilckenn som innerliga bad, att the som ther wore närwarandes skulle aresteras och hwar och enn giöra honom fyllest i allahanda måtto, hwilckett han och föregaff aff Konungen (icke imott ståndande, att sådane saack war paa Erchebiscopens wegnar i Rom -- tillförende fremiätt);

Pal.-Müller har forstaaeligt nok ikke kunde finde mening i sætningen: hwilckett han och föregaff aff konungen; han har da set bort baade fra relativet hwilckett og fra parentesen, idet han har gjort kongen til subjekt for imott ståndande. Hans oversættelse lyder derfor: da bad Ærkebiskoppen inderlig, at de, som der vare nærværende, skulde arresteres og hver og en gøre ham Fyldest i allehaande Maade, idet han fremhævede, at saadan Sag tilforn, uden at Kongen havde modsat sig, var paa Ærkebiskoppens Vegne fremmet i Rom — omendskønt denne oversættelse synes at implicere, at ærkebispem har anset kongen for højeste instans i sagen. For Gottfrid Carlsson eksisterer ovennævnte tekstvanskeligheder ikke. Af det stærkt sammentrukne referat kan man ikke nøjagtigt se, hvorledes ærkebispem har formet sine ord, men sikkert har G. C. ret i at ordene: icke i motstonden... o. s. v. udgør et led af Gustav Trolles andragende, idet han vilde, at arresteringen af de kirkelige forbrydere skulde foretages samtidig med, at processen ved kurien vedblev. Dette fremgaar foruden af filologiske grunde ogsaa af kongens replik til ærkebispem, at han ikke vilde, at sagen skulde endes i Rom, men her i riget.

Beklageligt er det iøvrigt, at vi ikke kender Gustav Trolles og de svenske bispers henvendelser til Rom for overgrebene imod kirken i 1520; maaske kan de fremdrages og til støtte for sin formodning om, at Gustav Trolle, modsat kongen, har villet, at sagens judicielle afgørelse skulde ske i Rom, havde G. C. sikkert kunnet anføre Kristian 2.s eller hans regerings hele kirkepolitik, idet han ved oprettelsen af en dansk appelret vilde unddrage paven at dømme i danske gejstlige sager, selv naar de angik bisper¹.

¹ Oskar Andersen, der som nævnt gør en anden opfattelse gældende, synes mig at være noget uklar. Han siger, at kongen allerede under Karlstadts ophold maj—juni 1521 maa have godkendt tanken om en dansk appelret, da Karlstadts engagement skulde omfatte at »sidde til doms«. At kongen ikke har tænkt paa en saadan ordning før, ses dels netop af at Kristian 2. ved sammensværgelsesbrevets fremlæggelse paa Stockholms slot 7. novbr. betragter det svenske rigsraads beslutning om at behandle Gustav Trolles sag til ende i Sverige som kætteri, dels af at »optegnelsen«, det første udkast til landretten, nedskrevet efter 10. febr. 1521, altsaa kort efter kongens hjemkomst fra Sverige, intet kender til en appellationsdomstol. Oskar Andersen anfører endvidere, at omend kongen har ønsket Gustav Trolles sag »endt« for sin domstol, betyder dette endnu ikke i og for sig forkastelse af ærkebispem's ret til at gaa til Rom (Overfor Kirkebruddet 119 f., 145, 146 anm. 1, 152 f.). Sikkert kan Oskar Andersen dog ikke paa denne maade sætte tidsgrænser for Kristian 2.s politiske tanker, saa lidt som man er berettiget til, hvad allerede er bemærket (H. T. 9. R. Litt. 133) i det første løselige udkast til landretten at se et udtryk for Kristian 2.s egne personlige anskuelser.

Endvidere tjener efter Gottfrid Carlssons mening selve henrettelserne til at vise, at Gustav Trolle ikke har villet de anklagedes død. Ved valget af ofre fulgtes ikke den liste, som ærkebispens havde opstillet over forbrydere mod de Sturefjendtlige kirkemænd. Henrettelserne gik for sig efter et bestemt princip; i virkeligheden forelaa der proscriptionslister. Det var først og fremmest Sturehuset, der skulde udryddes, men ogsaa de mænd maatte skaffes af vejen, hvis tidligere politiske holdning og virksomhed fik Kristian 2. og hans raadgivere til at nære frygt for, at de, hvis ændrede forhold gav anledning dertil, vilde arbejde for en restauration af Stureregimentet. Som følge heraf henrettedes mænd som bisp Vincent af Skara, bisp Mathias af Strängnäs, Erik Knutsson (Tre Rosor), Erik Abrahamsson (Lejonhufvud); de bønder og borgere, der faldt for øksehugget, var ligeledes Sturehusets tilhængere og venner. Derimod har det ikke været Kristian 2.s hensigt at udrydde den svenske adel; urigtig er derfor den opfattelse, at Kristian 2. har banet vejen for Gustav Vasa ved at hugge hovederne af de mest betydende adelsmænd i Sverige.

Kristian 2. og Gustav Trolle har altsaa ikke været enige om blodbadet, og ansvaret for dets anstiftelse maa ligge hos kongen eller hans raadgivere.

Til bekræftelse af dette tjener efter min mening tillige Olaus Petris beretning¹ om, at Gustav Trolle blev bange, da kongen med haarde ord bebrejdede ham, at han ikke efterstræbte de anklagedes liv. Til forstaaelse af Kristian 2.s karakter er det interessant at sammenligne dette med, at nogle maaneder senere indjager kongens egen personlighed Karlstadt en saadan rædsel, at han fra da af føler sig usikker i Danmark og vil bort fra landet².

Gottfrid Carlsson forsvarer relationens troværdighed med hensyn til begivenhederne i det lukkede møde, idet han mener, at domherrerne aldeles ingen grund havde til at fremstille Gustav Trolles skyld i blodbadet som mindre end den var i virkeligheden, snarere kunde hensynet til Gustav Vasa, der netop paa den tid søgte at retfærdiggøre Gustav Trolles afsættelse, have foranlediget dem til at fremhæve ærkebispens delagtighed saa meget som muligt. Heller ikke Erslev mener, at relationen paa dette punkt afviger fra sandheden. Men sikkert er det, at denne beretning ikke fyldestgørende forklarer begivenhederne i tiden efter samtalen mellem kongen og ærkebispens. Slutningssætningen, at hvad der mere er sket, maa de udfylde, som var i raadet og retten og

¹ Olai Petri Svenska Krönika utg. av Klemming 328.

² Oskar Andersen: Overfor Kirkebruddet 122 f.

i allehaande handlinger dertil særligt udvalgte, viser efter min mening baade at domherrerne gerne vilde skubbe ansvaret bort fra sig, men ogsaa at de ikke har til hensigt at fortælle om, hvad der skete i raadet og retten, hvilke grunde de nu end kan have haft hertil. Paa kildematerialets nuværende standpunkt er det umuligt at se, under hvilke omstændigheder Gustav Trolles skriftlige anklage endelig er blevet affattet. Gottfrid Carlsson gør opmærksom paa, at en eftersøgning af Habsburgernes arkiver maaske vil blive lønnet med et fund af en indberetning fra den kejserlige legation, der paa den tid var i Stockholm. Hvis en saadan beretning findes, vil den sikkert sprede mere lys over de begivenheder, der ligger mellem kroningen og blodbadet. Efter hans mening kan der ikke tillægges kættererklæringen nogen fundamental vægt for spørgsmaalet om mordtankens virkelige genesis, den er kun et stykke af blodbadets nærmeste forhistorie. Alligevel havde det været ønskeligt om G. C. ogsaa havde belyst spørgsmaalet om det juridiske medansvar for udførelsen af blodbadet. Kan det imidlertid ikke bevises, at Gustav Trolle har større skyld i kætterdommen end medudstederne, kan han dog ikke frikendes for ansvaret for at have givet anledningen til, at retssagen i det hele rejstes. G. C. gaar sikkert for vidt, naar han kalder hans rolle for tragisk.

Hele spørgsmaalet bliver maaske aldrig løst. Kætterdommen i sig selv er ret uforstaaelig. Hvis sammensværgelsesbrevet skulde være en gyldig juridisk aarsag for alle eller en del af henrettelserne, maatte det have været angivet i kætterdommen paa en helt anden nøjagtig maade og udstedernes navne nævnte. Da det ikke er tilfældet, ses det ogsaa heraf, at valget af ofre har været anderledes bestemt; det vilde have været stor politisk uklogskab af Kristian 2., om sammensværgelsesbrevet anførtes altfor tydeligt, da det ikke har ligget i kongens interesse at dekapitere det svenske rigsraad.

G. Carlsson's udredning har utvivlsomt klaret vor opfattelse af begivenhederne, betydningsfuldt er det især, at han anlægger et saa klart politisk synspunkt og derunder fremhæver, at blodbadets formaal er udryddelse af Sturehuset og dets tilhængere. Eftertiden kan det maaske volde vanskelighed at forstaa Kristian 2.s frygt for Sturerne, men i novbr. 1520 var forholdet det, at Sturerne i et halvt aarhundrede havde staaet i spidsen for Sveriges styrelse, mens Gustav Vasa kun var en ukendt svensk adelsmand, der af frygt for kongen maatte holde sig i skjul.
